

УДК 050(438) "18"

“RUBON” – ПОЛЬСЬКИЙ ЧАСОПИС НА ТЕРЕНАХ КОЛИШНЬОЇ ЛАТГАЛІЇ У ХІХ СТ.

Агнешка ДУРЕЙКО

Вроцлавський університет
пл. Нанкера, 15, Вроцлав, 50-140
Філологічний факультет

Стаття присвячена єдиному друкованому у ХІХ ст. на теренах колишньої Латгалії часопису “Rubon. Pismo poświęcone rozrytecznej rozrywce”, який видавав громадський діяч, дослідник і літератор Казімеж Буйницький. Розкриваються умови видання часопису, його структура, значення для тодішньої польської і латиської громадськості.

Ключові слова: “Rubon”, Латгалія, Казімеж Буйницький, періодична література, цензура.

Повної бібліографії польських часописів, що видавалися за кордоном та в еміграційних осередках, не було до публікації “Бібліографії часописів” Станіслава Зелінського¹, яка охоплює всі часописи, що виходили з 30-х років ХІХ ст. по 30-ті роки ХХ ст. Російська цензура і водночас якісні та кількісні обмеження друку польських часописів призвели до того, що багато з них друкувалося за межами країни або там, де царська влада з огляду на незначну кількість поляків дозволяла польські видання.

Багато принагідних і невиразних згадок про польські часописи міститься в історично-літературних працях, наприклад, у шеститомній “Історії польської літератури” Петра Хмельовського², або у “Великій ілюстрованій енциклопедії”³ (гасло “Польська журналістика”). Перелік декількох еміграційних часописів (з докладним описом трьох з них) наводить Еразм Пільц у розвідках “Наші маргінальні партії” і “Наша молодь”⁴. Десять молодіжних часописів, що видавалися за кордоном зусиллями студентів, описав Антон Карбовяк у своїй праці “Польська студентська молодь за кордоном 1795–1910”. Описом преси та періодичної літератури займалися також Ольгерд Чарновський⁵, Стефан Горський⁶, Юзеф Ігнацій Крашевський⁷, Станіслав Ярковський⁸,

¹ Zieliński Stanisław. Bibliografia czasopism polskich za granicą. 1830–1934. Warszawa, 1935.

² Chmielowski Piotr. Historia literatury polskiej od czasów najdawniejszych do końca wieku XIX. Warszawa–Lwów, 1913–1915.

³ Wielka Encyklopedia Ilustrowana. Warszawa, 1896.

⁴ Piltz Erazm. Nasze stronnictwa skrajne. Kraków, 1903; Piltz Erazm. Nasza młodzież. Kraków, 1902.

⁵ Czarnowski Olgierd. Dziennikarstwo słowiańskie i polskie. Kraków, 1895.

⁶ Górski Stefan. Dziennikarstwo polskie. Warszawa, 1906.

⁷ Kraszewski Ignacy. Rachunki. Poznań, 1868. R. 2. Cz. 2.

⁸ Jarkowski Stanisław. Bibliografia najważniejszych prac dotyczących prasy polskiej. Warszawa, 1922; Jarkowski Stanisław. Literatura prasy polskiej. Notatki krytyczno-bibliograficzne. Warszawa, 1911. У своїй праці згадав усіх дослідників зламу століть.

Александра Гарліцька⁹. Цінний матеріал про часописи, видані за кордоном, пов'язаний з Литвою, дібрав і представив Ян Кухажевський¹⁰ у розвідці “Польські періодичні часописи ХІХ століття в Королівстві, у Литві й на Русі, а також в еміграції”. У багатьох публікаціях висвітлювалася журнальна тематика, що стосувалася тільки чітко визначених географічних територій, наприклад, Франції¹¹, Північної Америки¹², Бразилії¹³, Близького Сходу¹⁴, Росії. Крім того, існує багато списків друкованих часописів, починаючи зі “Списку польських часописів (до 1880 р.)” Карла Естрайхера в “Польській бібліографії ХІХ сторіччя”¹⁵.

У ХІХ ст. польське пресознавство розвивалося дуже слабо, причиною чого, найімовіріше, була втрата державності¹⁶. Отже, польська журналістика не мала потреби в постійному аналізі преси в синхронному та діахронічному процесі. Певна лібералізація життя на підросійських територіях під впливом подій 1905 р., що відбувалася в шкільництві та громадському житті поляків, викликала значну зацікавленість науковців до свободи преси і цензури. Тоді ж періодичні видання стали предметом досліджень в університетських центрах.

Револуція 1905 р. значною мірою стимулювала розвиток польської періодики в Росії. “Одним з найпопулярніших і водночас найцінніших часописів цього періоду був “Dziennik Petersburski”, що мав підзаголовок: “Organ Kolonii Polskich w Cesarstwie”. Якісна праця редакторів забезпечувала високий журналістський рівень видання. Заснована в листопаді 1909 р., газета мала ліберально-демократичний характер. [...] “Dziennik Petersburski” на відміну від часописів “Kraj” чи “Tygodnik Petersburski”, призначених для вітчизняного читача, призначалася для поляків, що опинилися в Росії. Крім ґрунтовного розділу, що інформував про стан польських осередків, розкиданих на теренах Російської імперії, часопис мав розширений культурно-освітній відділ. Через постійні фінансові труднощі наклад часопису не перевищив 1000 примірників”¹⁷. “Dziennik Petersburski” видавав щотижневий додаток “Tygodnik Ryski”^{*}.

Історія польської періодичної преси в колишній Латгалії (нинішній Латвії), безумовно, не є безперервною, до того ж, дослідження цієї кількісно невеликої групи часописів утруднене відсутністю окремих назв і номерів у польських¹⁸ і навіть латиських бібліотеках.

© Дурейко А., 2012

⁹ *Garlicka A. Rozwój badań nad historią prasy w Polsce // Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego. Warszawa, 1962.*

¹⁰ *Kucharzewski Jan. Czasopiśmiennictwo polskie w XIX wieku w Królestwie, Litwie i Rusi. Warszawa, 1911.*

¹¹ *Zakrzewski Jan. Czasopiśmiennictwo polskie na emigracji. Wydawnictwa awinjońskie 1832–1833. Warszawa, 1907.*

¹² *Nagel Henryk. Dziennikarstwo polskie w Ameryce. Lwów, 1894; Osada Stanisław. Prasa i publicystyka polska w Ameryce. Pittsburg, 1930.*

¹³ *Gluchowski Kazimierz. Wśród pionierów polskich na Antypodach. Warszawa, 1927.*

¹⁴ *Grochowski Kazimierz. Polacy na Dalekim Wschodzie. Harbin, 1928.*

¹⁵ *Estreicher Karol. Bibliografia polska XIX stulecia.*

¹⁶ *Encyklopedia wiedzy o prasie. Wrocław, 1976. S.27.*

¹⁷ *Murzynowska Krystyna. Polska emigracja zarobkowa przed 1914 rokiem // Historia Polski. T.3. Cz.2. Warszawa 1972. S.785.*

* Авторці роботи не вдалося локалізувати цього тижневика.

¹⁸ Після проведеного авторкою дослідження в польських бібліотеках по всій країні, а також з урахуванням інформаторів, що вийшли за останні роки про фонди бібліотечних збірок, вдалося встановити, що, всупереч очікуванню, тільки варшавські бібліотеки володіють невеликою кількістю польських часописів, виданих на території Латвії. Найбільшою несподіванкою для авторки цієї статті була повна відсутність хоча б одного примірника часопису в Ягеллонській бібліотеці. Див.: *Zbiory i prace polonijne Biblioteki Jagiellońskiej oraz wybranych bibliotek instytucyj Uniwersytetu Jagiellońskiego. Informator. Warszawa, 1997.* У Ягеллонській бібліотеці містяться тільки неперіодичні видання, що вийшли на території Латвії. Див. також: *Tatarowicz Kazimiera. Katalog Poloników periodycznych wydanych za granicą do roku 1939. Kraków, 1961.*

У XIX столітті єдиним друкованим та дослідженим часописом Латгалії був “Rubon. Pismo poświęcone użytecznej rozrywce”, який в середині століття видавав Казімеж Буйніцький. Найважливішою із заслуг цього автора можна вважати власне випуск згаданого видання (альманаха* періодичного**, хоч з огляду на цензуру він виходив дуже нерегулярно, і його слід було б, на думку Мечислава Інґльота, називати неперіодичним¹⁹), яке виявилось важливим також для латиської культури. Виходив часопис у маєтку Буйніцького в Дагді та частково в Краславі. В листі до Крашевського К.Буйніцький писав: “Вважаю своїм обов’язком сповістити панові як найголовнішому серед тих, хто займається більшою чи меншою мірою вітчизняною літературою, що я почав видавати в моєму закутку невеликий неперіодичний часопис з метою спонукати тутешню молодь до розумової роботи і дати талантам, що розвиваються, можливість отримати оцінку знавців. Це буде скромна колекція посередності, зібрання робіток дуже малого кола осіб всього однієї провінції. [...] ... цей невеликий часопис випровадити може на світ якийсь прихований талант, побільшить кількість тих, хто читає, і цим принесе хоч краплю користі”²⁰. Крім поцінування заслуг Крашевського, редактор “Rubonu” чітко підкреслив регіональність часопису, який був пов’язаний з його рідною землею – Латгалією, на якій проживали насамперед польські, латиські й білоруські представники. Не можна погодитися з М.Інґльотом, який називає ці латиські землі білоруськими, бо в середині XIX століття вони такими не були²¹. Отже, “Rubon” став друкованим органом однієї провінції, письменників з краю над Даугавою***.

З Буйніцьким тісно співпрацювали два брати Плятери (Адам з Краслави і Юзеф з Комбулі), Юзеф Геральд Вижицький з Росиці, Гнат Храповицький²² з Коханович, місцеві землевласники, сусіди Буйніцького, за активної співучасті Міхала Борха²³, що мав резиденцію на Прелях. Крім них, свої праці в альманасі впродовж всього часу його існування друкували також Міхал Грабовський²⁴ і Ян Ходзько²⁵. З поетів до дописувачів належали Тадеуш Лада Заблоцький, Юліан Клеменс, Валеріан Грималовський, Владислав Стшельницький, Леон Янішевський, Ієронім Марцінкевіч. К.Буйніцький розумів, що відсутність відомих прізвищ в періодичному виданні не забезпечить йому читачів. Очікував тому допомоги від Крашевського, але той боявся, що “Rubon” буде конкурувати з часописом “Атеней” і не мав наміру в ньому публікуватися. “Rubon” виходив у Вільно (тепер – Вільнюс). Впродовж 8 років у 1842–1849 рр. (1842–1843, 1845–1847 і 1849 рр.)

* Альманах – найчастіше неперіодичне видання, що містить збірки творів різних авторів, зібраних за принципом персонального (з одного регіону) тематичного чи проблемного зв’язку. Традиція походить з друкування при календарях різної інформації, розваг, анекдотів, віршків. Часто періодичні часописи видавали у формі альманахів, бо інакше вони не могли б виходити. До альманахів входили поетичні твори, малі форми та фрагменти прози і драматичних творів, географічно-історичні описи.

** Хоча навіть сам К.Буйніцький визначав його як неперіодичний часопис.

¹⁹ *Inglot Mieczysław*. Rubon // *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa, 1985. T.2. S.316.

²⁰ Kazimierz Bujnicki do J.I.Kraszewskiego. 25.III.1842. *Korespondencje*. Kraków. 6456. IV.

²¹ Див.: *Inglot Mieczysław*. *Polskie czasopisma literackie ziem Litewsko-Ruskich w latach 1832–1851*. Warszawa, 1966. S.198.

*** Тобто, давнє восводство латгалієське, полоцьке і вітебське, бо врешті Латгалія увійшла до складу Вітебської Губернії.

²² Храповицький був також перекладачем білоруських народних пісень, збирачем і теоретиком збиранства.

²³ Про нього з повагою висловлювався Міхал Грабовський. У листі до Олександра Пішезджецького, Грабовський висловлював жаль: “Мені повідомили, що Міхал Борх має намір переселитися до Варшави, в чому я вбачаю велику втрату для літературного осередка Латгалії (*Grabowski Michal*. *Listy literackie*. Kraków, 1934. S.349).

²⁴ Критик Петербурзького гуртка, єдиний член гуртка, що співпрацював з “Rubonem”. Опублікував тут такі літературні твори і критичні дебати: *Styra. O gminnych ukraińskich podaniach. Do pana Aaleksandra Grozy. O pismach Gogola. Uwagi z powodu apologii Eugeniusza Sue przez A.Gryfa. List do PP... w Warszawie. Dwa rozdziały z powieści Edwarda Tarszy (де були розділи в романі “Тайкури”)*.

²⁵ Автор популярних лекцій для народу, моралізаторських романів, член Товариства мерзотників, з Буйніцьким був споріднений через маму. Ходзько розміщував в “Рубоні”, на думку Мечислава Інґльота, малоцікаві, малоцінні літературні твори, історичні дебати, кореспонденцію на літературну тематику, де висловлював свої погляди стосовно романтизму і просвітництва.

вийшло 10 томів, зазвичай два томи щороку (близько 250–370 сторінок кожний). Часопис був унікальним не тільки з огляду на високий поліграфічний (кольорова, зі смаком орнаментована палітурка, ілюстрації на обкладинках, ілюстрації в текстах, поділ на рубрики, різноманітність шрифтів) рівень, а й з огляду на його зміст, що стосувався історії, літературної географії регіону і вписувалася в стратегію зображення регіону романтичного. На зразок України, Литви, і Поділля Буйніцькому вдалося показати край над Даугавою з поляками, які там мешкали поколіннями.

“Rubon”, що видавався з наміром пробудити культурне життя на давніх землях Латгалії, мав регіональний характер²⁶, який підкреслювала стародавня назва Даугави. Імовірно це було зумовлене інтересом Буйніцького до міфології. У програмних засадах часопису, надрукованих у першому томі, редактор писав: “У виданні нашого часопису мету ми собі ставимо подвійну. Забезпечити земляків корисною розвагою; спонукати молоді таланти до благородного прагнення досягти висот у творчості”²⁷. Роз’яснення засад містилося також у вірші Ігнація Храповіцького²⁸ під заголовком “Rubon”, розміщеному відразу після вступу. Алегорично в ньому описано річку, приспану в нічному тумані. “Але з настанням дня ніч відступала, старий Рубон прокидався від сну і закликав творців до оспівування історії землі, якою плив, а читачів “до вітрила, до ліри, до плуга”²⁹. “Rubon” мав три розділи і водночас реалізовував за їх посередництвом три цілі. Серйозні (передусім історія та археологія) речі давали змогу пізнати історію Латгалії та історію її культури у контексті історії інших регіонів пізньої Латвії і водночас зблизити всі регіони, населені латишами. Другий розділ – літературний, повинен був привабити до праці над створенням альманаху крім авторів, які мешкали в Латгалії, дописувачів з Польщі, України, Литви, Білорусії. Останній розділ – корисні речі, метою якого було зближення польської і латиської культури, повинен був ознайомити поляків (за посередництвом цього альманаху) з регіоном Латгалії, його особливостями, з історією латиського народу, а також з культурою і національними традиціями³⁰.

Епіграф до “Rubonu” Буйніцький запозичив у Шіллера:

*Meine Ufer sind arm; doch höret die leisere Welle,
Führet der Strom sie vorbei, manches unsterbliche Lied.*

У вступній частині кожного тому публікувалися науково-популярні, журналістські і філософські матеріали, а також різні документи. Багато матеріалів стосувалося історичної географії, краєзнавства*, культури та історії. У другому відділі – літературному – публікувалися поезія, проза, драма, переважно історична, розвідки, що стосувалися фольклору сусідніх народів, описи традицій, а також твори іноземних авторів, наприклад Шіллера в перекладі Буйніцького.

Перший том відкривається передмовою Буйніцького, у якій підкреслюється, що літературні та наукові кола Латгалії набралися сили й рішучості для видання збірок статей регіонального характеру, подібно до “польських квітів на берегах Даугави”³¹, що є еквівалентом часопису “Atheneusz” Ю.І. Крашевського. На сторінках “Rubonu” побачило світ багато цікавих матеріалів, що стосуються річки Даугави, яку ще Птолемей і римляни нази-

²⁶ Inglot M. Rubon. S.317.

²⁷ Rubon. Wilno, 1942. T.1. S.IV.

²⁸ Фелікс Зелінський писав: “Один тільки талант деколи, як зірочки примхливе світло! Розірве що грубу поволуку туману. Але і цей талант (пан Гнат Храповіцький), що нагадує ноту Залеського, це більш поетична душа, ніж поет”. Див.: Zieliński F. Recenzja “Rubona” // Kronika literacka. Biblioteka Warszawska. Warszawa, 1851. S.160.

²⁹ Inglot Mieczysław. Polskie czasopisma literackie. S.178.

³⁰ Zeile Peteris. Kazimierz Bujnicki – propagator reform społecznych w Łatgalii i jedności narodu łotewskiego, pisarz i publicysta // Łotwa – Polska. Materiały z międzynarodowej Konferencji Naukowej. Ryga, 1995. S.43.

* Краєзнавчі традиції продовжував Густав Мантейфель в своїх різноманітних працях про Латгалію.

³¹ Rubon. Wilno, 1842. T.1. S.3.

вали Рубоном. З-під пера Адама Плятера вийшли розвідки про історію Даугавпілса, історично-археологічні дослідження, що стосувалися племен, які проживали в Латгалії та інших балтійських провінціях, археологічні матеріали. Багатими на інформацію, що стосувалася Латгалії, були спостереження Юзефа Плятера в “Погляді на Латгалію”³².

Найважливіший твір редактора й автора ідеї альманаха є роман “Щоденники ксьондза Йордана” з підзаголовком “Нарис Латгалії у XVII столітті”. Цей твір, як зазначав сам автор, присвячений “мешканцям моєї землі, давнього Князівства Латгалії”. Головна лінія роману – боротьба поляків і литовців з шведами та показані на цьому тлі долі героїв.

У романі описана природа, історія, замки, палаци, жителі, міфологія, традиції, боротьба зі шведами. Твір друкувався у всіх випусках “Rubonu”. Матеріальні труднощі спричинили відставання у виході випусків і призвели до занепаду часопису.

Казімеж Буйніцький у своєму альманасі однозначного окреслення ідеології часопису, хоч було помітно, що він сповідував консервативну ідеологію, підкреслено не брав участі в ідеологічних суперечках, як Крашевський, водночас відмежовувався від всього прогресивного³³. Чітко визначений регіональний характер видання, та й то не стосовно білоруського регіону³⁴, а передовсім стосовно колишньої Польської Латгалії, був вибором самого редактора “Rubonu”. Буйніцький створив свій часопис для потреб польської шляхти, що мешкала над Даугавою, в регіоні, з якого сам походив. В одній з недобррозумілих рецензій, наприклад, Фелікса Зелінського, зазначалося: “Щодо аспірацій, то “Rubon” [...] так сприймався порівняно з “Atheneuszem” Крашевського, як площа академія з вільнюським університетом”³⁵, при цьому завдання формування польської свідомості на землях над Даугавою в середині XIX ст. він виконав. Історія різних місцевостей, народні легенди, пісні, поезії, проза, питання давні, історичні, землеробські, економічні “потрактовані там завжди з найчеснішим бажанням, а часто з глибоким знанням реалій і непересічним талантом. Багато з того, що там написано про землеробство, сьогодні ще господарі, [...] попри зміни обставин, з користю прочитати можуть”, написано в “Tygodniku Powszechnym”³⁶. Однак його значення гідно оцінили лише в міжвоєнне двадцятиліття.

Казімеж Петкевіч у статтях, написаних для “Naszego Życia”, певною мірою відкривав сторінки історії польської періодики в колишній Польській Латгалії. На його думку, Казімеж Буйніцький разом з іншими поляками поставив собі за мету утворення літературної школи* на провінції (яку, зрештою, можна було вважати глухою провінцією) і пробудження в населення зацікавлення польською словесністю. Про засновника “Rubonu” автор статті писав: “Хоч це був письменник невеликої слави, для нас однак будуть цінними його твори і праця. Ми можемо там ознайомитися з минулим нашої землі, з впливом історичних подій на людей, які тоді жили, ми можемо також чогось навчитися. Ми, хоч живемо в зовсім інших умовах і часі, однак спонукатимемо взаємно до культурно-літературного життя, а думки свої і прагнення висловимо в своєму сьогоднішньому “Rubonie” – “Нашому Житті”. Може ми вже сьогодні маємо більші літературні таланти, однак не затоптуємо минулого і віддаємо справедливість і належну шану нашим попередникам, бо на минулому будується майбутнє”³⁷. Петкевіч назвав

³² Ibid. T.2. S.49–65.

³³ Відзначив це, наприклад, Ян Кухажевський у дослідженні: *Czasopiśmiennictwo polskie w XIX wieku w Królestwie, Litwie i Rusi*. S.45–46.

³⁴ Так стверджував Юзеф Голубек в праці: *Wincenty Dunin Marcinkiewicz, Wilno 1932*. S.27; такої ж думки був Тадеуш Станіслав Грабовський у розвідці: *Z pogranicza polsko-białoruskiego // Księga pamiątkowa ku czci S.Pigonia*. Kraków, 1961. S.452, 453.

³⁵ *Chmielowski Piotr*. *Historia literatury polskiej*. Warszawa, 1900. T.5. S.261.

³⁶ *Tygodnik Powszechny*. Warszawa, 1878. Nr 36. S.560.

* На зразок литовської і української школи.

³⁷ *Nasze Życie*. Ryga. 1937. Nr 123. S.17.

“Rubon” також “...скарбом для дослідників історії та істориків літератури. Це щоденник, в якому ми можемо прочитати, чим живили свої душі наші предки, як виглядали ці землі і люди, що жили на них”³⁸. Саме тому польський альманах з Латгалії, який критикували і сучасні історики літератури*, має бути оцінений інакше, немовби іншою міркою. Адже треба пам’ятати, що “Rubon” був першою збіркою “літературних квітів, зібраних співвітчизниками на вітчизняній ниві”³⁹, які побачила Латгалія, для багатьох поляків розташована десь далеко на північно-східних кресах, а також першим зародком літературної творчості людей з країни над Даугавою, і водночас першим зібранням інформації про край дитинства, малу батьківщину. Отже, важко дивувати, що “Rubon” став важливим не тільки для поляків, а й для латишів⁴⁰, які могли дізнатися також про своє минуле й участь у ньому поляків.

На думку Петеріса Зайле, Казімеж Буйніцький був одним з перших прихильників єдності латиського народу, а створений ним “Rubon” став новою сходинкою в історії культури Латгалії. Він заповнив прогалину у сфері краєзнавства, документування і художньої рефлексії. Діяльність творців “Rubonu” не минула намарне. Вона заклала основи краєзнавства для подальших досліджень історії культури Латгалії, творення і зміцнення зв’язку між польською і латиською культурами, укріплення єдності Латгалії з іншими регіонами Латвії⁴¹. Рівень матеріалів, що публікувалися в цьому часописі, був диференційованим, але ця творчість, міцно пов’язана з латиським краєвидом, торкалася численних тем давньої та сучасної історії, а також місцевих реалій, близьких для всіх поляків, що там проживали.

За оцінкою сучасного латиського дослідника, редактор “Rubonu” Казімеж Буйніцький, був людиною високого інтелекту, який вклав багато зусиль у дослідження історії Латгалії XIV і XVII століть. Для латишів він є одним з найвидатніших, найпрогресивніших і найталановитіших діячів, при цьому увесь час недооціненим і незачисленим до нашої літературної й культурної спадщини, а також весь час маловідомим широкому колу латиського і польського суспільства творцем, який виконав велетенське історичне дослідження.

Буйніцькі оселилися в Латгалії доволі пізно, лише в XVIII ст. У 1769 р. Анджей Буйніцький був орендарем Шкельтови (приблизно за 19 км від Краслави), що належав Людовику Плятеру. Саме тут у 1788 р. народився Казімеж. Після смерті спадкоємця – Гільзена**, Анджей Буйніцький придбав орендований маєток (Дагду і Шкельтову). Буйніцькі збагатили бібліотеку, архів після Гільзенів. Єзуїтська місія в Дагді, латиська парафія, а також школа значною мірою вплинули на інтелектуальний розвиток Казімежа Буйніцького, котрий у 23 роки став власником маєтку. Він знав понад вісім мов (польську, німецьку, англійську, російську, французьку, латинь, латгальський діалект і латиську). Більшу частину життя Буйніцький присвятив літературній, редакторській та журналістській діяльності. Основні твори Буйніцького зібрано в семи книгах. Багато його досліджень було надруковано в часописах, наприклад розвідка про Жанну Д’Арк, драма “Костюшко у Швейцарії” та ін.*. Серед творів Буйніцького належить ще згадати “Комедії прозою і

³⁸ Nasze Życie. Ryga. 1938. Nr 172. S.7.

* Див. у цитованій праці Мечислава Інгльота.

³⁹ Nasze Życie. Ryga. 1938. Nr 172. S.7.

⁴⁰ Див.: Zeile Peteris. Kazimierz Bujnicki – propagator reform społecznych w Łatgalii i jedności narodu łotewskiego, pisarz i publicysta.

⁴¹ Ibid. S.31–55.

* Найзнаменитіший з роду Ян Август Гільзен написав в 1750 році історію Латгалії.

* Поставлений у Дагді з нагоди золотого весілля у 1860 р. (цей твір показує прагнення поляків до свободи і віру в те, що ще колись озветься дзвін свободи). У 1863 р. селяни, яких намовили російські радикали, спалили резиденцію в Дагді разом з унікальною бібліотекою, архівом, багатим зібранням творів мистецтва і археологічних колекцій; зрештою, подібна доля спіткала резиденцію Моглів. За іронією долі, саме вони найбільше домагалися розкріпачення селян.

віршем” (1851), “Стару панну” (1854), “Сестру Гертруду” (1842), “Бюро” (1862), “Мандри” (1841), “Нові мандри малими дорогами” (1852), енциклопедичне дослідження “Латгалія”, а також роман “Щоденники ксьондза Йордана”^{***} з підзаголовком “Нарис Латгалії у ХVІІ столітті”. Цей твір, в якому йдеться про боротьбу поляків і литовців зі шведами і показані на цьому тлі долі персонажів, має пізнавально-історичну та культурно-історичну цінність^{***}. У “Енциклопедичному словнику”, чомусь виданому в Петербурзі (1891), читаємо: “У своїх працях Казімеж Буйніцький правдиво описав життя білоруського народу”, хоч описував поляків і латишів.

Імовірно, частина рукописів Буйніцького згоріла під час пожежі. У пізніших спогадах⁴² він писав, що по-християнськи пробачив цих руйнівників^{****}. Шукав справедливості в суді, але через те, що два сини його і зять були учасниками повстання, злочин залишився непокараним. З квітня 1863 р. до смерті (1878) Буйніцький проживав в маєтку померлої дружини в Соколовській в Лукні, в гміні Ціскади Режицького повіту. Останньою працею Буйніцького був дуже якісний, на думку фахівців, переклад Псалмів Давида, виданий як шлюбний дарунок для внучки. Замовчування заслуг Буйніцького до цього часу дає можливість припускати, що в дослідженнях культурної спадщини, особливо літературної, багато односторонності, а латиська земля асоціюється переважно з Густавом Мантейфлем. Нині латиші, на відміну від поляків, цінують Казімежа Буйніцького як діяча, що своєю працею пропагував єдність латиського народу. Своєрідним завершенням образу ученого було видання збережених щоденників Казімежа Буйніцького. Як писав Павел Буковець у вступі до першого видання, згадані рукописи щоденників є безцінним джерелом знань про матеріальну культуру Польської Латгалії, культурні зв’язки цих земель з Республікою, польське літературне та театральне життя, способи відпочинку шляхти і магнатів, з яких походив К.Буйніцький^{*****}. Подібно як “Rubon” є першим часописом Латгалії, так і щоденники – перший документ такого типу на цих теренах у другій половині ХІХ століття.

Переклад Світлани ВИННИЧЕНКО

* Одним із центральних персонажів цього культурно-історичного роману є досвідчений сзуїт отець Анзельм, який виступає за права латишів і звільнення їх з багатовікової неволі. Почуття справедливості отця ґрунтується на історичній пам’яті, даних про папські булли Інокентія ІІІ і Григорія ІХ, що проголошували свободу християн-латишів. Водночас нащадки хрестоносців і поляків самовільно узурпують права рабовласників, користуючись збройною перевагою і застосовуючи насилля.

** У Національній Бібліотеці є також повість “Стара панна” (Вільно, 1855). Повість про долю сім’ї польських землевласників з Латгалії у Варшаві, де дотримано логіку об’єктивних подій і вміло показано психологію героїв.

⁴² Надруковані у збірці: *Z okolic Dźwiny. Witebsk, 1912.*

*** І під час повстання, і у період Першої світової війни бібліотеки маєтку згоріли, а більша частина монастирської бібліотеки в Аглоні (де також були праці Буйніцького) за післявоєнної окупації була спалена в топках локомотивів на станції Аглона.

**** Павел Буковець, автор вступу до Щоденників (1795–1875) Казімежа Буйніцького, виданих у Кракові в 2001 р.

**“RUBON” – ПОЛЬСЬКИЙ ЧАСОПИС
НА ТЕРЕНАХ КОЛИШНЬОЇ ЛАТГАЛІЇ У ХІХ СТ.**

Agnieszka DUREYKO

Wroclaw University

15, Nankera Sq., Wroclaw, 50-140, e-mail:

Institute of Polish Philology

Стаття присвячена єдиному в ХІХ ст. на теренах колишньої Латгалії друкованому часопису “Rubon. Pismo poświęcone rozytecznej rozgrywce”, який видавав громадський діяч, дослідник і літератор Казімеж Буйніцький. Розкриваються умови видання часопису, його структура, значення для тодішньої польської і латиської громадськості.

Ключові слова: “Rubon”, Латгалія, Казімеж Буйніцький, періодична література, цензура.

**“RUBON” – ПОЛЬСЬКИЙ ЧАСОПИС
НА ТЕРЕНАХ КОЛИШНЬОЇ ЛАТГАЛІЇ У ХІХ СТ.**

Агнешка ДУРЕЙКО

Вроцлавський університет

пл. Нанкера, 15, Вроцлав, 50-140, e-mail:

Институт польской филологии

Стаття присвячена єдиному у ХІХ ст. на теренах колишньої Латгалії друкованому часопису “Rubon. Pismo poświęcone rozytecznej rozgrywce”, який видавав громадський діяч, дослідник і літератор Казімеж Буйніцький. Розкриваються умови видання часопису, його структура, значення для тодішньої польської і латиської громадськості.

Ключові слова: “Rubon”, Латгалія, Казімеж Буйніцький, періодична література, цензура.

Стаття надійшла до редколегії 06.10.2011.

Прийнята до друку 27.10.2011.